

AYIN TOVA & AYIN HARA

Sponsored by Jake and Karen Abilevitz in memory of Jake's Beloved Parents, ז"ל לאה בת אברהם ז"ל, יהושע בן שמעון דב ז"ל and Karen's brother

A) Mishna Avos 2:9

He [r. Johanan] said unto them: go forth and observe which is the good way unto which a man should cleave? R. Eliezer said, a good eye...
He [further] said unto them: go forth and observe which is the evil way from which a man should remove himself far?r. Eliezer said, an evil eye...

אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם רבי אליעזר אומר עין טובה... אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם רבי אליעזר אומר עין רע...

1) RAMBAM

[יב] עין טובה, ההסתפקות במה שיש לו לאדם והיא מן המעלות המדותיות, ועין רעה, הפכה, כלומר שימעט בעיניו המרובה⁸¹ ולהוט הוא להוסיף. ואמרו כאן הרואה את הנולד שענינו

2) SEFORNO

ט דרך טובה מיישרת האדם אל מעלות המידות והמושכלות. עין טובה, שלא יקנא ותרבה חמדתו לאין תכלית, כי בסור זה יפנה לבו אל מה שהוא הטוב באמת.

3) MEIRI

[יב] א"ל צאו וראו איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם; להיותה כשורש לכל מידות הטובות, ואמר ר' אליעזר עין טובה, כלומר שיהא נהנה בטובת זולתו, שאז יתאהב לכל אדם ויהיה ענינו מקובל אצל הכל, והכל מקובלים אצלו. ואהבת העולם הוא שורש כל המדות, ואמר ר' יהושע חבר טוב, שיתיעץ עמו

4) RABBEINU YONAH

וזהו שאמר ר' אליעזר עין טובה. ר"ל מדת הנדיבות⁹² שהיא מדה נאה ומשובחת, ואחר היותו בתכלית הנדיבות על כל פנים ישיג את המעלות האחרות, כי מחמת רוחב לבו ועינו היפה באה אליו המדה הזאת, ואדם כזה ראוי לכל מדה טובה, וזהו שכתוב (משלי י"ד כ"א) ומחונן עניים אשריו ר"ל שהעניים הם מוצאין חן בעיניו ונותן להם בעין יפה, מלשון (תהלים ק"ב ט"ז) ואת עפרה יחננו, שעפר ארץ ישראל ימצא חן בעיניהם:

5) ABARBANEL

וכצמתי הסתפקות. ולא ראיתי לפרשו על העין הרע שימצא בקלח אנשים מזיק (ארלווי) [ארסיי] הפועל בזולתי וכוא מפועל הנפש הרע הקנאית שיצא אחרי זה זכרונו. לפי שהאומרים בעין הרע יחשבו ענין טבעי ואין ציד האדם להפרד ממנו והפכו שהוא

עין טובה אינו גם כן ציד האדם להדבק בו אס מזנו ואס טבעו סותר אליו. ולכן אמרתי לפרשו על האדם שלא יעיין בדברים או שאחרי ראותו אותם לא יכין נגד קנינו וזכרונו תמיד לפי שזה יושג בשקידת העיון וכמו שאמרו חזר חזר ואל תלטרך לצלוד. ור' יהושע אומר חזר רע כי זה הפך תכונתו. וכן רבי יוסי

We learnt elsewhere: If he cut it into separate tiles, placing sand between each tile: R. Eliezer declared it clean, and the Sages declared it unclean; and this was the oven of 'Aknai. Why [the oven of] 'Aknai? — Said Rab Judah in Samuel's name: [It means] that they encompassed it with arguments as a snake, and proved it unclean. It has been taught: On that day R. Eliezer brought forward every imaginable argument, but they did not accept them. Said he to them: 'If the halachah agrees with me, let this carob-tree prove it!' Thereupon the carob-tree was torn a hundred cubits out of its place — others affirm, four hundred cubits. 'No proof can be brought from a carob-tree,' they retorted. Again he said to them: 'If the halachah agrees with me, let the stream of water prove it!' Whereupon the stream of water flowed backwards — 'No proof can be brought from a stream of water,' they rejoined. Again he urged: 'If the halachah agrees with me, let the walls of the schoolhouse prove it,' whereupon the walls inclined to fall. But R. Joshua rebuked them, saying: 'When scholars are engaged in a halachic dispute, what have ye to interfere?' Hence they did not fall, in honour of R. Joshua, nor did they resume the upright, in honour of R. Eliezer; and they are still standing thus inclined. Again he said to them: 'If the halachah agrees with me, let it be proved from Heaven!' Whereupon a Heavenly Voice cried out: 'Why do ye dispute with R. Eliezer, seeing that in all matters the halachah agrees with him!' But R. Joshua arose and exclaimed: 'It is not in heaven.' What did he mean by this? — Said R. Jeremiah: That the Torah had already been given at Mount Sinai; we pay no attention to a Heavenly Voice, because Thou hast long since written in the Torah at Mount Sinai, After the majority must one incline. R. Nathan met Elijah and asked him: What did the Holy One, Blessed be He, do in that hour? — He laughed [with joy], he replied, saying, 'My sons have defeated Me, My sons have defeated Me.' It was said: On that day all objects which R. Eliezer had declared clean were brought and burnt in fire. Then they took a vote and excommunicated him. Said they, 'Who shall go and inform him?' 'I will go,' answered R. Akiba, 'lest an unsuitable person go and inform him, and thus destroy the whole world.' What did R. Akiba do? He donned black garments and wrapped himself in black, and sat at a distance of four cubits from him. 'Akiba,' said R. Eliezer to him, 'what has particularly happened to-day?' 'Master,' he replied, 'it appears to me that thy companions hold aloof from thee.' Thereupon he too rent his garments, put off his shoes, removed [his seat] and sat on the earth, whilst tears streamed from his eyes. The world was then smitten: a third of the olive crop, a third of the wheat, and a third of the barley crop. Some say, the dough in women's hands swelled up. A Tanna taught: Great was the calamity that befell that day, for everything at which R. Eliezer cast his eyes was burned up. R. Gamaliel too was travelling in a ship, when a huge wave arose to drown him. 'It appears to me,' he reflected, 'that this is on account of none other but R. Eliezer b. Hyrcanus.' Thereupon he arose and exclaimed, 'Sovereign of the Universe! Thou knowest full well that I have not acted for my honour, nor for the honour of my paternal family, but for Thine, so that strife may not multiply in Israel!' At that the raging sea subsided. Ima Shalom was R. Eliezer's wife, and sister to R. Gamaliel. From the time of this incident onwards she did not permit him to fall upon his face. Now a certain day happened to be New Moon, but she mistook a full month for a defective one. Others say, a poor man came and stood at the door, and she took out some bread to him. [On her return] she found him fallen on his face. 'Arise,' she cried out to him, 'thou hast slain my brother.' In the meanwhile an announcement was made from the house of Rabban Gamaliel that he had died. 'Whence dost thou know it?' he questioned her. 'I have this tradition from my father's house: All gates are locked, excepting the gates of wounded feelings.'

שהמורה חייב בקריעה¹⁰⁰: וחליץ
מנעלי. שהמורה אסור נעליה
הסגל כמורק (דף טו): וששט. מן
הסגל: מפני. מתקלקל: אך גרד. מכה
גדולה: ר"ג נשאל היה ועל פיו
נעשה: שלא ירבו מחלוקות. שלא
יגדל היסוד לחלק על המורכב:
אימא שז"ם. כך שמה: בין מלא
ד'אמר. קטורה היטה שיהא הדגש
הסר וקטע ביום ל' ולא יפול ביום
הדגש על פיו והיה מלא ולא נקבע
עד יום שלשים ואחד ולא מהרה בו
ביום ל' ונפל על פיו: מביא אבי
אבא. מביא¹⁰¹ אבי המשפחה שבת
נשיאים היטה והס מביא דוד: חוץ
משערי אונאה. לפי שגמר הלל היה
וקרוב להוריד דמעות: המאנה את
הגר. אינאה דברים: היוצא. דוחק:
לא תהיה לו בנשוא. לתך הוא
שדוחקו לתבע מור: הרג מלא שגא
מאנה דכתיב ביה מלאה וגר לא
תונה לא תונה אותו ולא מור איש את
עמיתו וגר בכלל עמיתו הוא: ד' ארבע
נמי תלמא כתיב ביה. וגר לא תלמד
ולא תלמנו ולא תהיה לו כנושה:
מור שבך א' תאמר ד'אברך. כיון
דגרים הייסם גנאי הוא ללס להוכיח¹⁰²
סם גירות: סאן דאית ליה זקפי
בדוחקיה לא נימא ד'אבריה זקפי
בינימא. מי שיש לו תלוי במשפחתו
לא יאמר לעבדו או לנן ביתו תלה
ל' דג זה שכל סם תלייה גנאי הוא
ל': מתני' אין משרבין פירות
בפירות. בעל הבית שאומר פירות
סדה פלוגי אלי מוכר לך כך וכך
סאן לא יערכו בפירות סדה אהנת:
ואין

וזה הוא תגור של עכנאי מאי עכנאי אמר רב
יהודה אמר שמואל שהקפיו¹⁰³ דברים כעכנאי
זו ומטאורו תנא באורו היום השיב רבי
אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו
הימנו אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה
יוכיח נעקר חרוב ממוקומו מאה אמה ואמרו
לה ארבע מאות אמה¹⁰⁴ אמרו לו אין מביאין
ראיה מן החרוב חזר ואמר להם אם הלכה
כמותי אמת המים יוכיחו¹⁰⁵ חזרו אמת המים
לאחוריהם¹⁰⁶ אמרו לו אין מביאין ראיה מאמת
המים חזר ואמר להם אם הלכה כמותי
כותלי בית המדרש יוכיחו והבו כותלי
בית המדרש ליפול נער בהם רבי יהושע
אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחים זה
את זה בהלכה אתם מה טיבכם¹⁰⁷ לא נפלו
מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני
כבודו של ר"א ועדין ממוין ועומדין חזר
ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים
יוכיחו יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל
ר"א שהלכה כמותו כבי"מ עמד רבי יהושע
על רגליו ואמר¹⁰⁸ לא בשמים היא מאי לא
בשמים היא אמר רבי ירמיה שכבר נתנה
תורה מחר סיני¹⁰⁹ אין אנו משגיחין בבת קול
שכבר כתבת בחר סיני בתורה¹¹⁰ אחרי רבים
להצות ואשכחהו רבי נתן לאליהו א"ל מאי
עבד קובי"ה בתימא שענתא א"ל קא חיך
ואמר נצחוני בני נצחוני בני אמרו¹¹¹ אותו
היום הביאו כל טהרות שמייה ר"א ושרפום
באש וגמנו עליו וברכיהו ואמרו מי ילך
ויודיעו אמר להם ר"ע אני אילך שמה ילך
אדם שאינו הגון ויודיעו ונמצא מחריב¹¹² את
כל העולם כולו מה עשה ר"ע לבש שחורים
ונתעטף שחורים וישב לפניו כרוחק ארבע
אמות אמר לו ר"א עקיבא מה יום מיומים אמר לו רבי
שחברים¹¹³ בדילים מנך אף הוא קרע בגדיו וחליץ
קרע זלגו עינו דמעות לקה העולם שליש ביותים
ושליש בחמים ושליש¹¹⁴ בשעורים ויש אומרים
אף בצק שבידי אשה (ב) מפני תנא אך¹¹⁵ גדול היה
באותו היום שבכל מקום שנתן בו עינו ר"א נשרף
ואף ר"ג היה בא בספינה עמד עליו נחשול
למבעו אמר כבודוה לי שאין זה אלא כשביל ר"א
בן הורקנוס עמד על רגליו ואמר רבותי של עולם
גדוי וידוע לפניך שלא לכבדו עשיתי ולא לכבוד
בית אבא עשיתי אלא לכבודך שלא ירבו מחלוקות
בישראל נח הים מועפו שלום דביתוהו דר"א
אחתיה דרג' הוא מההוא מעשה ואילך לא הוה
שבקה ליה לר"א לטיפול על אימה הווא יומא ריש
ירמא הוה ואיחלף ליה בין מלא לחסר איכא
דאמרי אתא עניא וקאי אבא אפיקא ליה ריפתא¹¹⁶ אישכחהיה
דנפל על אנפיה אמרה ליה קום קמילת לאוחי
אודהכי נפק שיורא מבית רבן גמליאל דרשכו
אמר לה מנא ידעת אמרה ליה כך מקובלני
מבית אבי אבא כל השערים נעללים¹¹⁷
חיו משערי אונאה. תנו רבנן המאנה את
הגר עובר בשלשה לאויו והלוחצו עובר בשנים
מאי

רביס להטות אכל הם אדכניה כ"ה
רובא אי לא הוה מתקפא לן אי
אלין כתר רובא משום דכ"ש הוה
חריפי טובא ועוד דפאן לא ילאה
נת קול אלא משום כבודו דר"א
שאמר מן השמים יוכיחו והא דלמר
הסם רבי יהושע הוא דלמר אין
משגיחין צבת קול ולא שמעיין ליה
לרי יהושע אלא על צ"ק דהאי מעשה
דר"א דהכא הסם דייק מדקאמר לא
בשמים הוא כבר ניתנה לנו תורה
מסיי משמע דכשום מקום אין
משגיחין: קחייך ואמר נצחוני
בני. והא דלמר גריס ע"ו (ד' טו):
מיום שחרב בהמ"ק אין שחוק לפני
הקב"ה הייט קטוע והכא מילתא
דכדיתוחא בעלמא הוא דלמר:
וקרע גביו וחליץ מנעליו. אין
להוכיח מכלל הא דמנעלי
ליה בעמדה קטן (ד' טו): וסם ד"ה (ב)
אם מורה לרין קריעת גדיס ותלך
מונעל דלמלא הכא נעלמא בעלמא
הוא דעבד הכי¹¹⁸:

מבית אבי אבא. פי' בקונטרס
מבית דוד אבי המשפחה
שבת נשיאים היטה והס מביא דוד:
חוץ משערי אונאה. לפי שגמר
הלל היה וקרוב להוריד
דמעות משמע¹⁰⁰ משום דנפקא
לעיל¹⁰¹ מקרא דההלים דשערי דמעה
לא נעלמו ונתנס דתק כן דהא דריס
לעיל¹⁰² רב הסדה כהדיא מדכתיב הנה
ה' נצב על סומת ארץ ושמא מביא
רבן גמליאל היטה מקובלת שהיה
אבי המשפחה¹⁰³ ולא אדוד קאמר¹⁰⁴
כדלשמן בני (ר"ה ד' טו): דלמר רבן
גמליאל מקובלני מבית אבי אבא
שפעמים נח בחרויה כו':

ואמרו ד'ה בפ"ו. יס מפרש
משום דחשבו כי גרים
היינם¹⁰⁵ וכיולא כה:
ואין

באותו היום שבכל מקום שנתן בו עינו ר"א נשרף ואף ר"ג היה בא בספינה עמד עליו נחשול למבעו אמר כבודוה לי שאין זה אלא כשביל ר"א בן הורקנוס עמד על רגליו ואמר רבותי של עולם גדוי וידוע לפניך שלא לכבדו עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך שלא ירבו מחלוקות בישראל נח הים מועפו שלום דביתוהו דר"א אחתיה דרג' הוא מההוא מעשה ואילך לא הוה שבקה ליה לר"א לטיפול על אימה הווא יומא ריש ירמא הוה ואיחלף ליה בין מלא לחסר איכא דאמרי אתא עניא וקאי אבא אפיקא ליה ריפתא אישכחהיה דנפל על אנפיה אמרה ליה קום קמילת לאוחי אודהכי נפק שיורא מבית רבן גמליאל דרשכו אמר לה מנא ידעת אמרה ליה כך מקובלני מבית אבי אבא כל השערים נעללים חיו משערי אונאה. תנו רבנן המאנה את הגר עובר בשלשה לאויו והלוחצו עובר בשנים מאי

Once R. Jose b. Durmaskith¹⁵ went to pay his respects to R. Eliezer at Lod.¹⁶ Said the latter to him: What new thing was taught in College today? He replied: They decided by vote that in Ammon and Moab¹⁷ the tithe of the poor should be given in the seventh year.¹⁸ Said [R. Eliezer] to him: Jose, stretch forth thine hands and lose thy sight.¹⁹ He stretched forth his hands and lost his sight. R. Eliezer [then] wept and said: The counsel of the Lord is with them that fear Him,²⁰ and His covenant, to make them know it.²⁰ He [then] said to him: Go, say to them: Be not concerned about your voting,²¹ thus have I received a tradition from Rabban²² Johanan b. Zakkai, who heard [it] from his teacher, and his teacher from his teacher, that it is a halachah of Moses from Sinai²³ that in Ammon and Moab the tithe of the poor is to be given in the seventh year. What is the reason? — Many cities were conquered by those who came up from Egypt, which were not conquered by those who came up from Babylon; since the first consecration²⁴ held [only] for the time,²⁵ but did not hold for the future [permanently],²⁶ therefore they were left²⁷ in order that the poor might be sustained upon them in the seventh year. It is taught: When his mind was calmed, he said: May it be granted that Jose's sight be restored.²⁸ And it was restored.

שהיה דתניא ¹⁵ מעשה בר' יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני ר' אליעזר בלוד אמר לו מה חידוש היה בבהמ"ד היום א"ל נמנו וגמרו ¹⁶ עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית אמר לו יוסי פשוט דרך וקבל עיניך פשט ידיו וקבל עיניו בכה ר' אליעזר ואמר ¹⁷ סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם אמר לו לך אמור להם אל תחושו למעיינכם כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו *הלכתא למשה מסיני ¹⁸ עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ¹⁹ מה טעם ²⁰ הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי כבל מפני ²¹ שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ²² ולא קדשה לעתיד לבא והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית תנא לאחר שנתיישבה דעתו אמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו. ת"ר ²³ איזהו שומה היוצא יחידי בלילה

שו"ת אגרות משה חלק אה"ע ג סימן כו

בענין עין הרע ודאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים כאלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה, כהאדמצינו בזוגות בפסחים דף ק"י. אבל איני רואה בזה שאשה צעירה שהוא כדרך העולם להתעבר שיהיה שייך עינהרע ואין להקפיד בזה

Shiurei Harav, HaDarom 61

וענין עין הרע ברור מאד אצלי, כי יש אנשים שחייהם תלויים כולם כדעת אחרים. שאחרים יסכימו עמהם, וישבחו אותם, ויפארו אותם. אבל כרגע שמתגלה להם שהאחרים לא מסכימים עוד עמהם ומבטלים אותם, מיד אוכדים הם את כוחותיהם הנפשיים ובטחונם העצמי. כי בעולם היצירה בלימוד בהלכה ובאגדה, וכן בכל הענינים אפילו בשטח הרוחני, היצירה תלויה במצב של שמחת היוצר. ולא רק בשמחה אלא בכטחון שכשר היצירה נמצא אצלו. וככוחו לבצע את המעשה, ואז המעשה יוצא יפה. ובזמן שכשר היצירה חסר ולא נמצא עוד בטחון עצמי אין הדבר נעשה כהוגן. כי אנשים כאלו רואים את עצמם רק במראה של אחרים, ואינם מכירים בכוחותיהם העצמיים. ולאנשים כאלו עין הרע הוא נורא. כי בזמן שאדם גס מביט עליהם בעין הרע, זאת אומרת בניגוד, בחומרה, ובאי-הסכמה, מיד נפסלת אישיותם ואובדת לגמרי.

זאת היתה כוונת רבי יוחנן באמרו: "אנא מזרעא של יוסף קאתינא". לאו דוקא שהיתה לו קבלה שהוא מגזע יוסף, אלא שבפרט זה הוא דומה ליוסף. כי יוסף ידע את כוחותיו הנפשיים, שהיו ידועים לו מתוך הכרה עצמית ולא מתוך מראה של אחרים. כי אילולי הכיר את כוחותיו, מתוך הערכה של אחרים, שבמקרה זה היתה הערכת אחיו, לא היה יוסף מגיע לכלום והיה מפסיק מיד את חלומותיו.